

Prof. Suljagić Mirza

KUĆA SULJAGIĆA IZ ŠPIONICE

I. UVOD

Na istraživanje i pisanje ovog rada sam se odlučio zbog toga što smatram da kuća Suljagića, pored srednjovjekovne Gradine (na području općine Srebrenik) ima veliku kulturnu i historijsku vrijednost, a ta konstatacija mi je stvorila znatiželju da pokušam istražiti i napisati nešto o ovakvom objektu. Ovaj rad zasnovan je na podacima koji su prikupljeni od ispitanika na terenu, pisanih izvora i literature. Rad je podijeljen u četiri dijela. U prvom dijelu obrađene su karakteristike islamsko-orijentalne kulture, u drugom historijat kuće, u trećem razvojne karakteristike i unutrašnje uređenje kuće i u četvrtom privredne zgrade.

Kada govorimo o kući onda moramo imati na umu da to nije samo građevinski objekat, nego da je značajan i kompleksan elemenat kulture i života. Kroz historiju često su razne okolnosti uticale na oblik i položaj kuća. Za vrijeme Osmanlija raja¹ nije bila u mogućnosti da podiže bolje, kvalitetnije, visoke i ljepše zgrade.

Uopšteno gledajući, stan zavisi od ukupnog stupnja kulture date ljudske grupe. (Na njemu se ogleda materijal, tehnologija, oblik kuće, sastav prostorija i njihove namjene, ukrašavanje, oprema i drugo). Kad je riječ o stambenom komforu i on je izraz i odraz prilika, mogućnosti i nivoa kulture. Što su ljudi kulturniji veći su im prohtjevi (pogotovo ako još imaju i materijalnih uslova), kao što su broj prostorija, zatim prostorija za posebne namjene (odmor, kupanje, ostava).

Negdje se boljom porodicom smatra ona koja ima reprezentativniju kuću tako da stambeni objekat često ima i namjenu spoljašnjeg sredstva prestiža. Kuća je osnovna jedinica stvaranja, proizvodnje i potrošnje i u njoj se formiraju određene specifičnosti običajnog života i kulture.

Ukratko rečeno, u kući se rađa, radi, dogovara, smišlja, odmara, boluje, umire. Ona je i bogomolja i utvrđenje.

---

¹ Podanici Osmanskog carstva dijelili su se na dvije osnovne klase: vladajuću feudalnu, vojničku klasu i podređenu-raju. (Behija Zlata, Bosna i Hercegovina u okvirima Osmanskog carstva 1463-1593, u: Bosna i Hercegovina od najstarijih vremena do kraja Drugog svjetskog rata, Sarajevo 1998, str. 102).

II. KUĆA SULJAGIĆA IZ ŠPIONICE

2.1. Karakteristike islamsko-orijentalne kulture

Nakon pada prve samostalne bosanske države, koja je po svemu postojala od kraja VIII stoljeća, pa do 1463 godine, tj. do druge polovine XV stoljeća, a u kojoj je dominaciju u duhovnom životu imala Crkva bosanska, dok su katolicizam i ortodoksija bili tada marginalni, ali ne i zanemarljivi faktori ukupnog vjerskog i duhovnog, pa i političkog života, nastaje nova situacija.² Javlja se jedan novi i veoma snažan vojni, politički, državni i svakako duhovno-kulturni faktor koji je vezan za osmanlijsku upravu u Bosni. Time je Bosna ušla u svijet istočne, islamsko-orijentalne kulture.

U južnoslovenskim zemljama, a naročito u Makedoniji i Bosni i Hercegovini, susreću se još i danas mnogi spomenici i drugi refleksi orijentalno-islamske civilizacije. Privlačnost orijentalno-islamske civilizacije proizilazila je iz okolnosti što je ona donosila jedan viši životni standard (stanovanje, oprema stanova, nošnja, jela), što je to civilizacija prilagođena potrebama čovjeka (arhitektura na dohvat ljudske ruke), što je unosila nove potrošačke potrebe (uživanje kahve i duhana, upotreba kozmetike), jednu lagodnost (rahatluk), razvijala estetska osjećanja, posebno po svome pozitivnom odnosu prema prirodi (njegovanje cvijeća, zelenila, kult vode-česme, šadrvani), davala maha mašti (u pričama i legendama najbujnije fantazije).³

I u Bosni se išlo za tim, da se arhitektura skladno uklopi u zelenilo pejzaža, da su stambeni i drugi objekti izloženi suncu i da se tekuća voda do maksimuma iskoristi za praktične potrebe kao i za rasonodu. Gotovo svaka kuća imala je svoju bašču, zasađenu voćem, povrćem, cvijećem i drugim zelenilom.

---

² Muhamed Filipovic, Bosna i Hercegovina (najvažnije geografske, demografske, historijske, kulturne i političke činjenice), Sarajevo 1997, str. 130.

³ Muhamed Hadžijahić, Refleksi islamske civilizacije, u: Bošnjaci i islam, Sarajevo 1998, str.65.

2.2. Historijat kuće

Prema narodnom kazivanju stara begovska kuća u Donjoj Špionici, koja se nalazi u vlasništvu porodice Suljagića sagrađena je u XVI stoljeću. Do sada nisu pronađeni historijski izvori na osnovu kojih bi mogli saznati kada je kuća tačno sagrađena. Kako nam je ispričao jedan od suvlasnika ove kuće, Osman Suljagić, u prošlosti je u kući boravio kadija (sudija). Dakle, kuća je kao objekat imala funkciju sudske stanice gdje su se donosile presude. Prvi historijski izvor koji nam pruža informacije o vlasniku kuće jeste gruntovna knjiga. U njoj stoji da je 1887. godine vlasnik kuće bio Dželal-beg Efendić. Godine 1897. vlasnik kuće je postao Džemil-beg Dželalbegović, sin Dželal-bega Efendića, koji je imao dvije kćeri, Almasu i Devletu. Prema begu⁴ su podređeni slojevi osmanskog društva imali obavezu da plaćaju porez «desetinu»⁵(ušur).

Za sve one koji ne bi izmirili svoje obaveze prema begu slijedila je i kazna. U kući postoje dvije zatvorske prostorije u koje su se zatvarali svi oni koji ne bi begu izmirili desetinu. Pored kuće se nalazi bašča koja nosi naziv «gumno» (mjesto za vršidbu). Ovaj naziv se i danas upotrebljava za ovu bašču, a u prošlosti gumno je bio naziv za zemljište pored kuće na koje se dovozila desetina.

10. marta 1917 godine (kada je još trajao Prvi svjetski rat), kupovinom kuće i zemlje, kuća je postala vlasništvo Mula⁶-Jusufa Suljagića (sl.1) i Huse Suljagića koji su bili nastanjeni u Ćehajama. Tako je begovska kuća u Špionici došla u vlasništvo porodice Suljagića.

Mula-Jusuf Suljagić je jedan dio imanja i kuću prepisao svom sinu Jusufu Suljagiću. U ovoj kući, Jusuf Suljagić i njegova supruga Hava živjeli su sve do svoje smrti, a u kući su othranili osmero djece, šest sinova i dvije kćeri. Jusuf je umro 1999 godine, a njegova supruga Hava 2002. godine i od tada pa sve do danas u kući niko ne stanuje. Kuća je posljednji put renovirana 1936. godine, ali je u svim elementima zadržala svoj prvobitni izgled.

---

⁴ Beg-plemić, plemićka titula; gospodar, odličnik; titula za ugledna čovjeka, velikaša, dostojanstvenika; civilna i vojna titula u staroj turskoj državnoj organizaciji itd. (Abdulah Škaljić, Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku, »Svjetlost«, Sarajevo 1989, str. 129).

⁵ Desetina ili ušur je prirodna renta od žitarica i drugih kultura (lana, sijena, povrća, voća itd.) koju je potčinjeno stanovništvo (raja) davalo svom begu.

⁶ Mula-učen čovjek, teolog; kadija u većim gradovima; titula koju je sultan dodjeljivao učenim ljudima kao odlikovanje; titula koja se dodaje ispred imena čovjeka koji je učio vjerske škole, pa ma bio i sa manjom spremom; gospodar, gospodin. (A. Škaljić, nav. d., str. 472).

2.3. Razvojne karakteristike i unutrašnje uređenje kuće

Staru begovsku kuću u Špionici, sačinjavaju prizemlje i sprat (čardak). Dimenzije kuće su 9,5 x 6. Razlika između dužine i širine iznosi 3,5 m. Prizemlje kuće je zidano od lomljenog kamena, a širina zidova u prizemlju je oko 80 cm. To je kući davalo veliku stabilnost, a ukućanima veliku sigurnost. Kada uzmemo u obzir da je do dolaska Osmanlija na ove prostore, kamen bio osnovno sredstvo gradnje i da su zidovi tvrđava bili veoma debeli, onda možemo na osnovu zidova kuće zaključiti da je kuća sagrađena u prelaznom periodu iz srednjeg vijeka u osmanski period, tj. u ranoosmanskom periodu što bi potvrdilo i činjenicu narodnog kazivanja da potiče iz XVI stoljeća. Prizemlje kuće sa svojim masivnim kamenim zidovima podsjeća na neku utvrdu. Sprat (čardak) iznad prizemlja ima prepust, a na njemu se grade prave prostorije za stanovanje. Ozidan je od ćerpiča⁷ i šepera sa pojačanjima od drvenih roštilja. Krov kuće je četveroslivni (sl.2).

Ulaz u kuću krasi kameni luk koji simbolizira osmansku arhitekturu (sl.3). Širina luka je 136 cm., a dužina 215 cm. Ulazna vrata kuće su napravljena od tvrdog hrastovog drveta. Pošto su prošla vremena bila veoma nesigurna, bogatije porodice su bile često na udaru raznih pljačkaša (naročito ratni periodi kada je vladala velika glad). Veliku sigurnost u kući pružao je veliki drveni maldan (greda) koji se izvlačio iz ležišta jedne strane zida i uvlačio u ležište druge strane zida, sa unutrašnje strane, čime bi automatski blokirao ulazna vrata i onemogućavao bi provalu u kuću.

U prizemlju su se nalazile dvije prostorije koje su bile razdvojene hodnikom. Ove prostorije u prošlosti služile su kao zatvori. U ovim prostorijama nalazi se po jedan mali prozor dimenzija 48 x 17 cm., koji je zaštićen čeličnim rešetkama, koje su onemogućavale bijeg zatvorenika. Pošto su ove prostorije u XX stoljeću izgubile na svom značaju ukućani su drvenim gredama podijelili prizemlje i tako su dobili dvije sobe, a ispod soba podrumске prostorije. Time je jednim dijelom izmijenjen prvobitni izgled prizemlja kuće.

Strme drvene stepenice iz prizemlja vode do sprata (čardaka) koji je zatvoren drvenim vratima (poklopcem) u ležećem položaju i podizanjem poklopca dobijamo izlaz na čardak (sl.4).

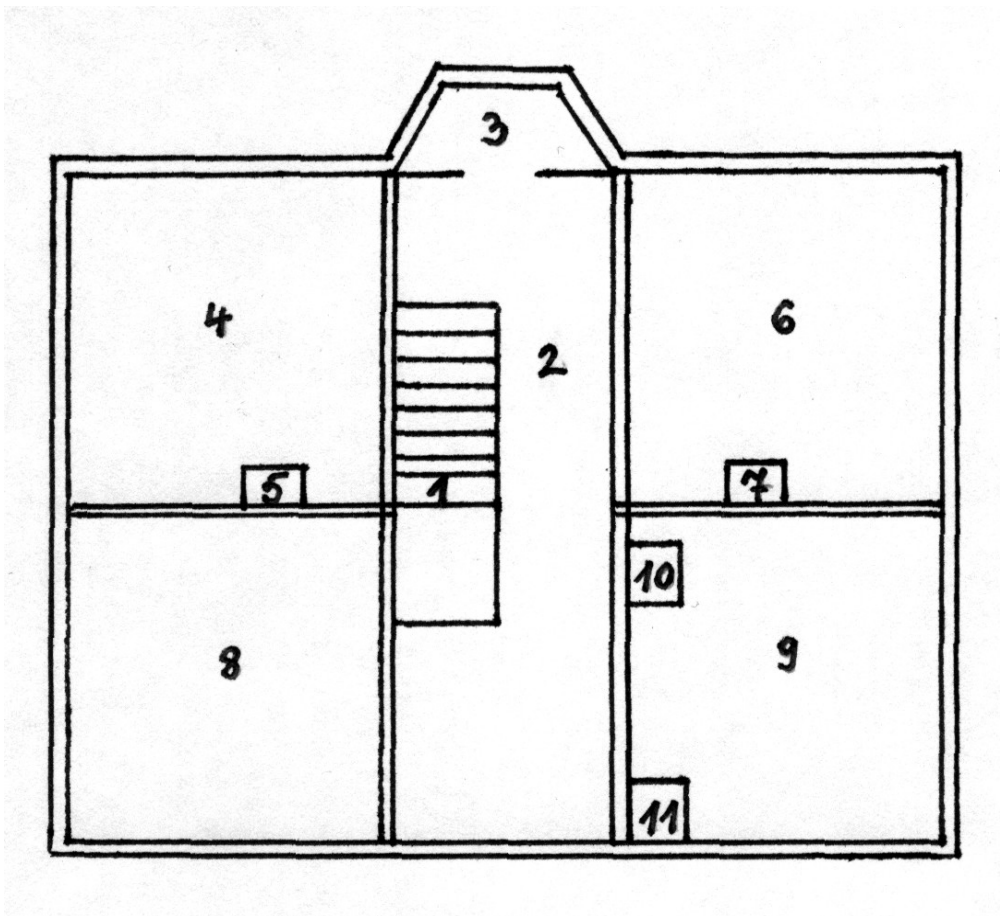
Čardak se sastoji od hodnika, divanhane i četiri sobe. Svaka soba u čardaku imala je po jednu banjicu (hamamdžik) i uz nju po jednu zemljanu peć sa lončićima. Sobe su niske sa drvenim plafonima. Uz ove elemente, u begovskoj kući pojavljuju se i elementi koji se javljaju samo u kućama bogatijih ljudi, a to je tzv. divanhana,

---

⁷ Ćerpič se oblikovao pomoću drvenih kalupa. Postupak kod izrade ćerpiča je sljedeći: na ravnom zemljištu postavi se kalup i u njega se stavlja zamiješeno blato sa pljevom pa se sa gornje strane presvuče daskom na nož i onda se kalup izvuče. Kad se napravi određen broj komada, onda se to ostavi da se suši tijekom dana, predvečer se okrene kako bi se tijekom narednog dana mogla sušiti ona druga strana. Ćerpič se pravi od žute zemlje koja je masna, a ne sadrži pijesak. (Nikola Veselčić, Špionica u prošlosti i sadašnjosti, Lukavac 2004, str. 181).

prošireni prostor ispred soba, koji svojim smještajem, u sredini znatno utiče na dispoziciju kuće. Jedan se dio divanhane uzdiže za jednu stepenicu iznad ostalog prostora i služi za ljetni boravak, a ima veliki pregled na cijelu avliju što daje još veći ugođaj za boravak u njoj. Divanhana i istaknuta kamerija⁸ na njoj ispunjavala je duhovnu potrebu čovjeka za stvaranjem prostora koji ne postoji u prirodi, a koji čovjeka oplemenjuje i čini ga radosnim. Sa sprata je pogled ljepši i čovjek se osjeća slobodniji, zato je prostor divanhane podignut na sprat, a prizemlje je ostavljeno za sporedne funkcije stanovanja⁹(sl.5).

Raspored sprata (čardaka):

Crtež 1. Tlocrt čardaka

1. stepenice	7. peć
2. hodnik	8. soba
3. divanhana	9. soba
4. soba	10. zamljana peć
5. peć	11. hamamdžik
6. soba	

⁸ Kamerija-vrsta balkona prema dvorištu u starim kućama. To je onaj dio divanhane, koji je isturen od linije kućnog zida. (A. Škaljić, nav. d., str. 390).

⁹ Husref Redžić, Studije o islamskoj arhitektonskoj baštini, Veselin Masleša, Sarajevo 1983, str. 97.

Unutrašnjost kuće bogata je tradicionalnim inventarom od kojih posebnu pažnju privlači mangala, zemljana peć sa lončićima, hamamdžik (banjica, kućno kupatilo), ćilimi zastrti po sobama itd.

Mangala je kazandžijski proizvod posebnog oblika. Napravljena je obično od bakra, a može biti i od mesinga, pleha, zemlje i kamena. U njoj se držala žeravica kojom se zagrijavala soba, a služila je i za podgrijavanje skuhane kahve ili jela.¹⁰ Mangala se sastoji iz tri dijela: postolja, činije (zdjele) u koju se stavlja žar i poklopca. Ovaj eksponat posjedovale su samo najbogatije porodice (sl. 6).

Svaka soba u kući imala je po jednu peć sa lončićima zidanu od ilovače (sl.7.). Lončiće peku seoski lončari, koji peku i zemljane solunare za odvođenje dima iz peći u prostor iznad ognjišta u kući.¹¹ Dolaskom Osmanlija u naše krajeve, unešena je u muslimansku kuću, ne samo gradsku nego i seosku, banjica i abdestluk. Zajedno s islamom, prodrila je i obaveza kupanja i svakodnevnog obrednog pranja-abdesta. Time je u muslimansku kuću unesen funkcionalni element-hamamdžik (banjica). Hamamdžik je mala prostorija smještena u sobi uz peć i odvojena od prostora sobe drvenim paravanom. Podovi u sobama zastrti su raskošnim ćilimima koji sobama daju poseban dekor (sl.8).

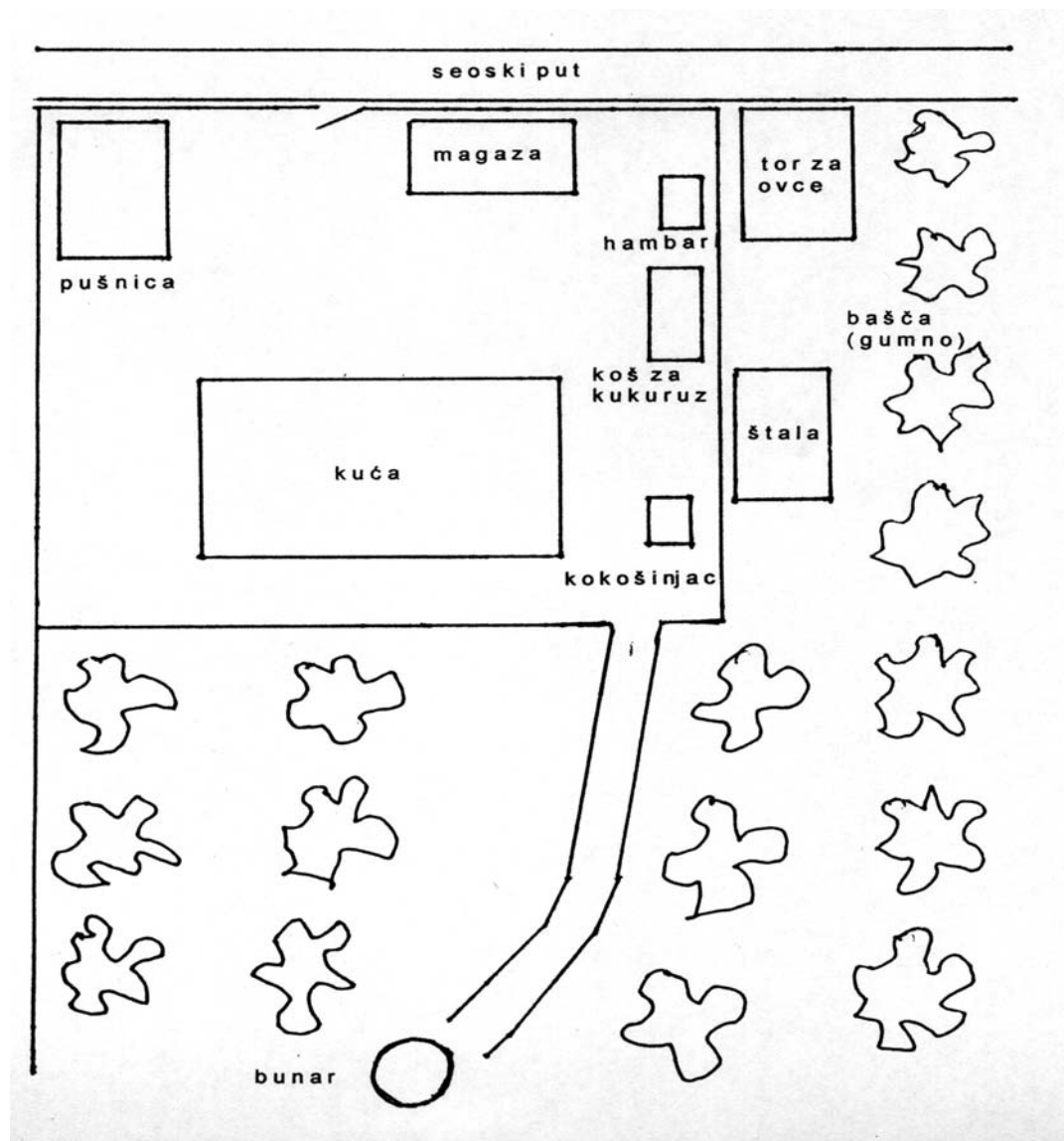
¹⁰ Salih Kulenović, Etnologija sjeveroistočne Bosne, Tuzla 1995, str. 242.

¹¹ Muhamed Kadić, Starinska seoska kuća u Bosni i Hercegovini, Sarajevo 1967, str. 87.

2.4. Privredne zgrade

Danas se uz kuću nalaze i privredne zgrade koje dopunjuju cijeli kompleks kuće i okućnice. Privredne zgrade smještene su u avliji koja je ograđena daskama (tarabom). U avliji se nalaze sljedeće privredne zgrade: pušnica za šljive, magaza, hambar, koš za kukuruz, štala i kokošinjac.

Raspored okućnice:

Crtež 2. Plan okućnice

Osnovne informacije o načinu gradnje, materijalu od kojeg je građen, veličini, izgledu i namjeni svakog od navedenih objekata su:

1. Pušnica ili sušara služi za sušenje voća. Pravougaone je osnove, a dimenzije su joj 10 x 5, a visina 1,40 m. Zidovi pušnice su od kamena. Krov je četveroslivni, a pokrivena je crijepom. U unutrašnjosti pušnice iznad babure (peći) koja je napravljena od zemlje, su drvene ljese na kojima se suše šljive. Ova pušnica ima 24 ljese, te slobodno možemo reći da je jedna od najvećih objekata ovog tipa i namjene na ovim prostorima. Sagrađena je 1938. godine (sl.9).

2. Magaza je u osnovi pravougaona, a dimenzije su joj 5,40 x 3,65, a visina 2 m. Temelji joj stoje na četiri kamena. Zidovi magaze su od deblje otesanih dasaka debljine 4 cm. Krov je troslivni, a pokrov je od crijepa. Magaza je služila kao ostava gdje su se najčešće ostavljale jabuke, suhe šljive, kruške i orasi. Kupljena je 1963 godine kao korišten objekat (sl.10).

3. Hambar je privredna zgrada u kojoj se drži žito u zrnju. Pravougaone je osnove, a dimenzije su mu 2,47 x 2,35, a visina 2 m. Zidovi hambara su od tesanih dasaka debljine 4 cm., a krov je troslivni. Ispred hambara, nalazi se drvena torkulja koja je služila za cijedenje jabuka, od čijeg se soka (šire) proizvodio pekmez (sl.11).

4. Koš za kukuruz služi za smještaj kukuruza u klipu. Pravougaone je osnove, a temelji koša su postavljeni na četiri kamena. Zidovi koša su od vertikalno pokovane letve. Dno koša je odignuto od zemlje, a krov je dvoslivni (sl.12).

Svi ovi objekti kako kuća tako i privredne zgrade u prošlosti su bili pokriveni daskom, a kasnije su se počeli pokrivati i crijepom. U prošlosti ove objekte su posjedovali samo »bogatiji«, domaćini.¹² Osim navedenih zgrada oko kuće u avliji i izvan nje mogu se vidjeti još i ovi objekti: štala, kotac (kokošinjac), nužnik i bunar.

U prošlosti stanovništvo se snadbijevalo vodom za piće uglavnom iz bunara i izvora, a jednim bunarom su se često služili stanovnici jednog, pa čak i više obližnjih zaselaka. Cijeli ovaj kompleks (kuća i okućnica) dopunjen je bunarom koji je služio za lične potrebe žitelja ove kuće. Bunar se nalazi u bašči iza kuće i do njega se dolazi popločanom kaldrmom (sl.13).

---

¹² Salih Kulenović, Gračanica i okolina, Tuzla 1994, str. 120.

III. ZAVRŠNA RAZMATRANJA

Kuća Suljagića u Donjoj Špionici kod Srebrenika spada u red najstarijih stambenih objekata ovog tipa na ovim prostorima. Posmatrajući vanjski i unutrašnji izgled kuće, možemo zaključiti da je ona simbol osmansko-orijentalne kulture. U pogledu zadovoljavanja svih funkcija stanovanja i oblikovnih vrijednosti, ova kuća predstavlja djelo jedne zrele arhitekture.

Kuća pripada tipu feudalnog dvorca kao što su i konaci Havzi-paše u Bardocima kod Skoplja (XIX st.), Haki-pašin konak u Tetovu (XIX st.), Svrzina kuća u Sarajevu (XVII st.), Đerzelezova kuća u Sarajevu (XIX st.), Selmanovićev konak u Pljevljima i dr. Njen značaj je i u tome što ona oslikava život jedne begovske porodice. Kuća je bogata mnogim muzejskim eksponatima, te predstavlja spomenik od kapitalnog značaja za kulturnu baštinu Bosne i Hercegovine. Kulturno-historijsku vrijednost kuće dopunjuju privredne i pomoćne zgrade koje se nalaze u dvorištu kuće.

Zbog svih ovih navedenih činjenica došao sam do zaključka da je kuća i njena okućnica pogodna za otvaranje jednog etnološkog muzeja koji bi mnogo doprinio razvoju kulture i turizma na području općine Srebrenik. Pošto je kuća već neko vrijeme napuštena i u njoj niko ne živi, prepuštena je zubu vremena, te ako se u skorije vrijeme ne izvrše restauratorske i konzervatorske radnje u cilju zaštite ovog kompleksa koji je građen od trošnih materijala, moglo bi se desiti da brzo iščezne jedan ovakav spomenik.

Uz neka minimalna ulaganja, kao što je prekrivanje kuće, pošto je većina crijepa uništena te kuća prokišnjava, spriječili bismo propadanje ovog objekta. Sa ovim objektom bili bismo bogatiji od mnogih drugih u pogledu kulturno-historijskog naslijeđa.

IV. SLIKE

Sl. 1. Mula Jusuf Suljagić

Sl. 2. Pogled na begovsku kuću

Sl. 3. Ulazni luk

Sl. 4. Izlaz na čardak

Sl. 5. Unutrašnjost divanhane

Sl. 6. Mangala

Sl. 7. Zemljana peć

Sl. 8. Unutrašnjost sobe

Sl. 9. Pušnica

Sl. 10. Magaza

Sl. 11. Hambar

Sl. 12. Koš za kukuruz

Sl. 13. Bunar

Sl. 14. Fijaker

V. LITERATURA

1. Salih Kulenović, Etnologija sjeveroistočne Bosne, Tuzla 1995.
2. Salih Kulenović, Gračanica i okolina, Tuzla 1994.
3. Muhamed Kadić, Starinska seoska kuća u Bosni i Hercegovini, Sarajevo 1967.
4. Aleksandar Deroko, Narodno neimarstvo, Beograd 1968.
5. Husref Redžić, Studije o islamskoj arhitektonskoj baštini, Sarajevo 1983.
6. Nikola Veselčić, Špionica u prošlosti i sadašnjosti, Lukavac 2004.
7. Abdulah Škaljić, Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku, Sarajevo 1989.
8. Muhamed Filipović, Bosna i Hercegovina (najvažnije geografske, demografske, historijske, kulturne i političke činjenice), Sarajevo 1997.
9. Muhamed Hadžijahić, Refleksi islamske civilizacije, u: Bošnjaci i islam, Sarajevo 1998.
10. Behija Zlatar, Bosna i Hercegovina u okvirima Osmanskog carstva 1463-1593, u: Bosna i Hercegovina od najstarijih vremena do kraja Drugog svjetskog rata, Sarajevo 1998.